

Slava Ukraini! Kvinnors motstånd under Rysslands krig

Lisa Bjurwald
Stockholm: Bite the Bullet Press AB 2023
177 sider. ISBN 9789198807219

Omtalt av **Arve Hansen** [ph.d, rådgiver, Den norske Helsingforskomité, aha@nhc.no]

Siden 24. februar 2022 har kvinner preget nyhetene fra et krigsherjet Ukraina. På den ene siden har de blitt symbolet på krigens mange lidelser: som sårbare mødre i bomberom, ofre for seksualiserte krigsforbrytelser og bytter for kyniske menneskehandlere. På den andre siden representerer de et mobilisert samfunn: Kvinnene er ved fronten som soldater og støttepersonell, de er sabotører bak fiendens linjer, og de lager molotovcocktails. Andre samler inn penger til angrepsdroner eller jobber med å dokumentere krigsforbrytelser.

I boken *Slava Ukraini! Kvinnors motstånd under Rysslands krig* undersøker journalisten Lisa Bjurwald hvordan den russiske aggresjonskrigen oppleves av ukrainske kvinner, hva de tenker om nå- og framtid, og hvor de får sin styrke fra (s. 11).

Dette er et både aktuelt og viktig tema. Kvinner utgjør ikke bare over halvparten av den ukrainske befolkningen – hver med sine egne personlige historier, bakgrunner, tanker og meninger. De har også vært i en ubeskrivelig kaotisk situasjon, som påvirker hvert enkelt individ på ulik måte. Uten de mange ukrainske kvinnenes historier kan vi ikke forstå de begivenhetene som nå foregår i landet.

Bjurwald har organisert boken i tre tematiske deler: *Flykt*, *Kamp* og *Framtid*.

Bokens første del (*Flykt*, fra s. 15) forteller om kvinner på flukt fra barbari og ødeleggelse. Forfatteren beskriver traumatiserende hendelser, som det å forlate sitt hjem på uvisst tid og faren for seksuell vold. Selv om denne første delen naturligvis er svært ubehagelig å lese, velger forfatteren å unngå de mest ekstreme voldsskildringene.

I bokens andre del (*Kamp*, fra s. 73) tar narrativet en ny retning ved å utforske historiene om noen av de mange kvinnene som gjør en uvurderlig innsats i kampen mot den russiske invasjonen. Bjurwald begynner med å trekke historiske linjer og paralleller til andre kriger og konflikter, før hun beskriver mangfoldet og alle rollene kvinnene har i denne krigen.

I den tredje delen av boken (*Framtid*, fra s. 139) utforsker forfatteren Ukrainas muligheter og framtidsscenarioer.

Slava Ukraini! beveger seg med andre ord fra det grusomme, går over til frihetskampen, for til slutt å presentere et forsiktig optimistisk syn på fremtiden. Selv om boken er håpefull tillater ikke forfatteren leseren å glemme krigens brutalitet, og et gjentakende tema er Russlands krigsforbrytelser mot kvinner. Bjurwald belyser også noen av utfordringene som vil oppstå etter krigen – inkludert kostnadene knyttet til gjenoppbyggingen av landet og det enorme behovet for psykologisk traumebehandling.

Bokens 15 kapitler gir innsikt i forfatterens personlige opplevelser på reiser til Ukraina, Polen og Baltikum, og møter med ukrainske kvinner. Boken inneholder utdrag fra en stor mengde intervjuer, sammenvevd med fragmenter fra Ukrainas nyere historie og viktige hendelser. I kapitlene kommer slike minner, fakta og opplevelser ofte i tilsynelatende uordnet rekkefølge. Det oppfattes som et bevisst stilistisk grep for å beskrive krigens kaotiske natur, og gjør kvinnene forfatteren snakker med og siterer mer autentiske.

Jeg forstår at dette ikke på noen måte er en akademisk tekst, men en skildring gjort av en journalist på feltarbeid. Likevel skulle jeg ønsket litt mer informasjon om metodene hun har brukt. Intervjuene mangler ofte informasjon om hvor, når og i hvilken setting de ble utført. Dessuten kunne kildehenvisningene vært grundigere. Hun siterer for eksempel den ukrainske forfatteren Stepan Protsiuk (s. 83), som hevder at russisk litteratur har vært antiukrainsk i flere hundre år. Dette skulle jeg gjerne ha lest mer om, men dessverre finner jeg ingen kilde til sitatet.

En annen ting jeg stusser over er tittelen på boken. Utrykket *Slava Ukraini* (Ære til Ukraina) nevnes bare to ganger (på s. 112 og s. 176) som bisetninger, uten forklaring, historisk eller kulturell kontekst. Siden *Slava Ukraini* er et kjønnsnøytralt uttrykk uten røtter i ukrainsk kvinnekamp, forblir det uklart for meg hvorfor det er tittelen på en bok om ukrainske kvinner.

Jeg skulle ønske at den ukrainske kvinnebevegelsens lange og spennende historie kunne komme litt tydeligere fram, kanskje i et eget kapittel. Det kunne også ha vært med en del om hvordan landet opp gjennom tidene og på forskjellige måter har

blitt personifisert som en kvinne (av russere som en dum og naiv lillesøster, og av ukrainere som en sterk og selvstendig kvinne, for eksempel).

Dette er imidlertid mindre innvendinger. Det mest provoserende med boken kommer ikke i selve verket, men på side 6, rett før innledningen. Her siterer Bjurwald den russiske feministgruppa Pussy Riots kontroversielle «punk-bønn» fra Frelseren Kristus-katedralen i Moskva.

Jeg kan ikke forstå hvorfor denne protesten mot Putin har fått en så fremtredende plass i boken. Aksjonen ble utført over ti år før Russlands fullskala invasjon av nabolandet, og den inneholder ingen referanser verken til krig eller ukrainske kvinner. Det ville vært formildende om Pussy Riot eller russiske kvinners motstand mot krigen var et tema i boken – men det er de ikke.

Alt for ofte må ukrainsk kultur vike for russisk kultur, men her var det både provoserende og helt unødvendig. For Bjurwald viser at hun har et omfattende ukrainsk kontaktnettverk: Hun snakker om og med ukrainske forfattere, musikanter, diktere og samfunnsvitere, og har selv utført intervjuer med den ukrainske poeten Halyna Kruk (s. 126). Klarte virkelig ikke forfatteren å finne et passende ukrainsk dikt?¹

Likevel er *Slava Ukraini!* en bok som bidrar til å forstå en av verdens største militære konflikter. Selv om den til tider kan virke litt uklar og unødvendig kontroversiell, så lykkes den med det viktigste: å fortelle historien om Ukraina i krigstid gjennom et mangfold av ukrainske kvinnestemmer.

¹ Det er også betenkelig at del 3 (*Framtid*) innledes med et dikt av mannen Serhij Zjadan (s. 137). Han er riktignok ukrainer, men i en bok som denne virker også han litt malplassert.